

УДК 94(100)«1913/1920»:327

МАКЕДОНСЬКЕ ПИТАННЯ В ПОЛІТИКО- ДИПЛОМАТИЧНІЙ СИСТЕМІ КООРДИНАТ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ: ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ І РЕГІОНАЛЬНИЙ ДИСКУРСИ

**ЦІВАТИЙ В.Г.,
Перший проректор
Дипломатичної
академії України
при МЗС України,
кандидат
історичних наук,
доцент кафедри
дипломатичної
та консульської
служби,
Заслужений
працівник освіти
України**

Рецензія на монографію:

**Гуринова О.Н. Македонский вопрос в между-
народных отношениях 1913-1920 гг.: монография /
О.Н. Гуринова. – Харьков: ХНУ имени В.Н. Кара-
зина, 2015. – 304 с. ISBN 978-966-285-245-5.**

У 2015 році у видавництві Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна вийшло друком унікальне наукове видання – монографія проф. Оксани Миколаївни Гуринової «Македонське питання в міжнародних відносинах 1913-1920 рр.».

Монографія є першим в історіографії комплексним дослідженням складних обставин, що змінили політичний зміст й зумовили розвиток македонського питання в міжнародних відносинах 1913-1920 років. Завдяки систематизації, узагальненню та аналізу значного фактичного матеріалу досліджена македонська проблема з урахуванням не тільки політичних, але й етнонаціональних чинників, що надало можливість авторці розкрити весь спектр цього складного явища. Докладно, під різними кутами зору, визначені наслідки розчленування Македонії, зокрема становище в македонських землях, що відійшли Греції, Сербії, Болгарії та Албанії. У монографії авторці вдалося зробити різноформатний і ґрунтовніший аналіз джерельної бази, який уможливив подати досліджуване питання в новому інституціональному й регіональному дискурсах. У монографії проаналізовано схожість і відмінність позицій великих держав з македонсько-

го питання, оцінено вплив внутрішньополітичних мутацій 1917-1918 років у Росії на подальшу долю Македонії та ін.

У висновках авторка вірно акцентує увагу на тому, що врегулювання македонського вузла протиріч у контексті формування Версальської системи міжнародних відносин здійснювалося без участі емігрантських македонських організацій, які закликали переможців до перегляду і справедливого вирішення македонського питання.

Монографія професора Оксани Миколаївни Гурінової – оригінальне, сучасне й актуальне наукове дослідження, в якому проаналізовано регіональні, міжнародно-політичні, міжнародно-правові, інституціональні та історичні особливості міжнародних відносинах на Балканах початку ХХ століття в умовах формування нового світопорядку.

Основні висновки праці зроблені українською дослідницею в результаті залучення до наукового аналізу нових документів українських та зарубіжних архівів, матеріалів вітчизняної та іноземної періодики тощо.

На особливій слова подяки заслуговує й науковий редактор рецензованого видання – Сергій Юрійович Страшнюк, кандидат історичних наук, доцент кафедри нової та новітньої історії, директор Центру болгаристики та балканських досліджень імені Марина Дринова Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Йому вдалося донести до читача наукову складність монографії через майстерність редакторського мистецтва.

Рецензенти даної праці – Михайло Георгійович Станчев, дипломат, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри нової та новітньої історії Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна та Дмитро Валерійович Миколенко, кандидат історичних наук, доцент кафедри нової та новітньої історії Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Значимості рецензованій монографії додає актуальність дослідження. Для балканських держав, України та світової спільноти народів період першої чверті ХХ століття видався багатим на визначальні події в цьому регіоні, що кардинально змінювали їх подальший історичний розвиток на європейському континенті в умовах поліцентричного світу та в системі міжнародно-правових координат.

До рецензованої монографії увійшли наступні тематичні розділи (глави): Розділ 1. «Історіографія та джерелознавча база дослідження»; Розділ 2

«Македонська проблема напередодні й на початку Першої світової війни (серпень 1913 – жовтень 1915 року)»; Розділ 3 «Війна в Македонії та великі держави (жовтень 1915 – листопад 1918 р.)» та Розділ 4 «Македонське питання в період становлення Версальської системи (листопад 1918 – січень 1920 року)». Монографія завершується бібліографією, списком умовних скорочень, примітками та документальними додатками (С. 224-302).

На особливий інтерес заслуговує Глава 3 «Війна в Македонії та великі держави (жовтень 1915 – листопад 1918 р.)» (С. 119-171), в якій авторка аналізує воєнні події на Салоніському фронті й балканську політику держав Антанти крізь призму македонського питання у період жовтня 1915 по лютий 1917 років. Окремий підрозділ присвячено питанню окупації Болгарією Вардарської та Південно-Східної Македонії. У висновках до розділу авторка аналізує вплив нового балансу сил у Європі на долю македонських територій (у період березня 1917 по листопад 1918 року).

Аналізуючи фактологічний матеріал досліджуваного періоду міжнародних відносин у Європі початку ХХ століття, проф. О.Г. Гурінова торкається багатьох дискусійних питань і долучається до наукового колоквиуму зі своїми болгарськими, македонськими, сербськими, російськими, американськими, українськими дослідниками, як наприклад: П. Димитров, Г.Д. Шкундін, К. Александров, К. Манчев, В.А. Бурбига, Н.В. Стрельчук та ін.

Македонське питання завжди займало одне із центральних місць у міжнародних відносинах першої половини ХХ століття. Автор монографії вірно акцентує увагу читачів на тому, що визначення етнічності й національної приналежності слов'янського населення Македонії розглядається сучасними вченими в якості головної проблеми македоністики (С. 220).

На сьогодні в умовах глобалізаційних процесів поліцентричного світу, так і в роки Першої світової війни чисельні звичні уявлення про інші народи торкнулися суттєвого перегляду. Наприклад, професор Б. Лорі, який вивчав щоденники французьких солдат і офіцерів, що проходили військову службу на Салоніському фронті в 1915-1918 роках, дійшов висновку: у них слова «македонець» і «македонський» по відношенню до жителів Егейської Македонії вживалися як етноніми, а не як регіональна характеристика. Детальніше з перебігом дискусії з цього питання можна познайомитися в публікації Д. Бечева (*Бечев Д. Македонія – Маке-*

дониш: *Променящи се контексти в променящите се Балкани [конференция, организирана от Института за славянски и източноевропейски изследвания, Лондон] / Д. Бечев // Македонски преглед. – 2001. – № 3. – С. 136.*)

Цілков ймовірно, що це є перше колективне вживання етноніма «македонець», про яке на сьогодні збереглися відомості. Звичайно, що у XXI столітті під дискусію підлягає не сам факт існування македонської нації, а час її виникнення та етапи національного розвитку, етапи формування державності.

Македонія постійно знаходиться в системі міжнародної політики та політико-дипломатичних стосунків, як в історичному минулому, якому присвячена рецензована монографія, так і в європейському міжнародно-політичному сьогоденні. Маленька балканська країна Македонія офіційно називається в ООН «Колишня Югославська Республіка Македонія». При цьому звертаємо вашу увагу, що, по-перше, сучасна Македонія не має жодного відношення до античної Македонії, як частини Стародавньої Еллади; по-друге, Македонія, як історико-географічний регіон, є більшою за межі сучасної Республіки Македонія. Егейська Македонія з м. Салоніки входить до складу Греції, а Пірінська Македонія – до складу Болгарії. Територія нинішньої Республіки Македонія – це лише Вардарська Македонія.

Відсутність упродовж багатьох століть традицій державотворення, втручання сусідніх держав у процес формування нації, строкатий етнічний склад населення – все це визначало й обумовило специфіку конкретної історичної ситуації, що склалася в країні на початку вже XXI століття. Македонське питання як міжнародна проблема виникло в останню чверть XIX століття, проте й сьогодні воно залишається актуальним...

Проф. О.Н. Гурінова у висновках до монографії зазначає, що головними чинниками подій 1913-1920 років навколо македонського питання й Македонії було «...її геополітичне розташування в центрі Балкан, тісний зв'язок македонського питання із загальною ситуацією в Європі та світі, у протиріччях між балканськими і «великими» країнами, їх незацікавленості в появі македонської держави в тих чи інших кордонах» (С. 223).

У цілому в монографії в прикінцевих положеннях зазначено, що аналіз історичних умов появи і розвитку особливого македонського вузла протиріч на початку XX століття, його ролі в зовнішній

політиці великих держав і міждержавних відносинах у Південно-Східній Європі підтверджує висновок про те, що устремління балканських держав до максимального розширення власних територій, не рахуючись із інтересами держав-сусідів, втручання протидіючих коаліцій і використання ними македонського питання в якості інструмента для реалізації своїх дипломатичних цілей на Балканах перешкоджали його вирішенню демократичним шляхом в умовах подій Першої світової війни та в післявоєнний період на Паризькій мирній конференції. Македонське питання залишається наріжним каменем міжнародних відносин першої половини XX століття...

Наукова і практична значущість дослідження регіональних та інституціональних аспектів, їх кардинальних впливів на системи міжнародних відносин посилюється тією обставиною, що в європейській, зокрема – українській науковій літературі, ця проблема залишається недостатньо дослідженою й дискусійною.

У світі на сьогодні в результаті розвитку міжнародного гуманітарного права, гуманізації війни і миру, культури і демократизації міжнародних відносин відбуваються суттєві інституціональні та політико-дипломатичні зміни. У цьому контексті велике значення належить саме історико-дипломатичному досвідові як у ретроспективі, так і в перспективі, перш за все в питаннях збереження необхідної рівноваги між цивілізацією та соціокультурою, силовими й мирними методами врегулювання конфліктів, зокрема етнополітичних.

Як і будь-яка науково-методична та творча праця, рецензована монографія не позбавлена певних недоліків. Зокрема, хотілося б висловити зауваження- побажання авторці до наступних її перевидань, а саме – включити до книги в більшому обсязі матеріали з політико-дипломатичних аспектів урегулювання македонського питання в історичній ретроспективі та показати особливості використання дипломатичного інструментарію із застосуванням компаративного аналізу на прикладах держав інших міжнародно-політичних регіонів, що, безперечно, надасть виданню ще глибшої змістовності й внесе елемент компаративного (порівняльного) аналізу особливостей та національних надбань міжнародно-правових і політико-дипломатичних практик і моделей дипломатії.

У цілому ж, ми отримали у своє розпорядження доброякісну, змістовну, виважену в науково-теоретичному й методичному плані та видану на висо-

кому поліграфічному рівні монографію. Автором монографії О.Н. Гуріною введено в науковий обіг значна кількість неопублікованих джерел із зарубіжних та українських архівів.

Рекомендуємо нашим читачам це нове видання і сподіваємось, що ця книга зацікавить їх, а студентам-міжнародникам та слухачам Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України допоможе в засвоєнні начальних курсів «Компаративна історія, теорія і практика дипломатії», «Світова дипломатія: теорія, історія, практика», «Дипломатія іноземних держав», «Зарубіжне регіоназнавство, країнознавство і міжкультурна політико-дипломатична комунікація», «Історія дипломатії, зовнішньої політики і міжнародних відносин», «Європеїстика», «Міжнародно-політичні регіони: Балкани» та ін.

Хочеться сподіватися, що ця монографія стане корисною знахідкою для істориків, юристів, політологів, майбутніх дипломатів і сучасних дипломатів-практиків, яким вона й адресована в першу чергу. А також тим, хто цікавиться сучасними підходами до дослідження дипломатії, зовнішньої політики і міжнародних відносин, визначення місця особистості в міжнародно-правових координатах, до актуальних питань теорії, історії та практики дипломатії в її інституціональному й глобалізаційному вимірах.

Рецензована праця написана на достатньо високому теоретичному та методичному рівні, буде цікавою для науковців, істориків-міжнародників, професійних політиків, дипломатів, аналітиків у сфері зовнішніх зносин, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів, пересічним і непересічним читачам!